

SLOVENSKÉ
NÁRODNÉ
MÚZEUM

Tešínska

Edícia
Zamerané
na predmet

Peter Rybárik

Edícia
Zamerané
na predmet

Tešíňka

Peter Rybárik

Slovenské národné múzeum
Bratislava 2026

Obsah

7	48
Predslov	Výroba tešíňky
9	53
Tešíňky	Cena tešíňky
13	54
Vznik kolieskovej zámky	Pozitíva a negatíva tešíňok
20	56
Mechanizmus kolieskovej zámky na tešíňkach	Tešíňka zo SNM – Múzea Červený Kameň
26	62
Prví tešíňski puškári a kurlandská zámka	Život tešíňky v múzeu
30	69
Načo sa tešíňka používala?	Doslov
35	70
Výzdoba tešíňok	Pramene a literatúra
42	
Produkcia tešíňskych puškárov	
46	
Tešíňske prachovnice	

1. Tešínský puška zo zbierky Slovenského národného múzea – Múzea Červený Kameň, evid. č. Z 0244. SNM – Múzeum Červený Kameň (P. Ševčík)

Predslov

Ľahká celopažbená lovecká guľovnica malého kalibru (predovka), typická štíhlou, zväčša inkrustovanou pažbou s ostro zalomeným krkom a trojhranným hlaviskom pripomínajúcim kopýtko. Vyrábaná bola od konca 16. do začiatku 18. storočia v oblasti Tešínskeho kniežatstva. Má kolieskovú zámku raného typu s hlavnou pružinou umiestnenou na vonkajšej strane zámkovej dosky.

Takto znie definícia ručnej palnej zbrane nazývanej tešínska, ktorej je venovaná táto publikácia. Tešínsky sa dnes nachádzajú v mnohých domácich i zahraničných zbierkach. Každé múzeum či súkromný zberateľ sú patrične hrdí, ak majú vo svojej zbierke čo i len jednu takúto unikátnu guľovnicu.

Vo fondoch slovenských múzeí je nám aktuálne známych sedem exemplárov, z ktorých tri sú v zbierke zbraní Slovenského národného múzea – Múzea Červený Kameň (SNM – MČK). Práve jednu z týchto výnimočných zbraní sme sa rozhodli bližšie predstaviť. Čitateľ sa dozvie podrobnosti o období, mieste výroby a o výrobcoch, ako aj o konštrukcii a výzdobe tešínsok. Pozornosť sme venovali aj ich dobovému kontextu a použitiu. Neobídeme ani otázky týkajúce sa vzniku kolieskovej zámky. Podrobne si vysvetlíme jej mechanizmus, ktorý sa na tešínskach uplatnil, keďže jeho popis v slovenskej odbornej literatúre do súčasnosti chýbal. Napokon predstavíme a interpretujeme pôvod výnimočného exemplára tešínsky zo zbierky SNM – Múzea Červený Kameň aj s jeho osudmi.

Náš záujem napísať knihu na túto tému vzišiel zo spolupráce s poľskými kolegami, odborníkmi, ktorí sa zaoberajú históriou výroby týchto zbraní. SNM – Múzeum Červený Kameň bolo v roku 2023 poctené príležitosťou formálne podporiť kandidatúru posledného žijúceho tešínskeho puškára Jerzyho Wałga na cenu španielskej neziskovej organizácie Nadácia princeznej z Astúrie (Fundación Princesa de Asturias) v kategórii Umenie. Tešínske guľovnice sú totiž skutočne viac umeleckými predmetmi než zbraňami a v niektorých zahraničných múzeách sú aj prezentované v umeleckých zbierkach. Aj keď cena bola napokon udelená známej americkej herečke Meryl Streepovej, spoluprácu so zástupcami tešínskeho puškára Filipom Wróbelom a Patrycjou Szczechlou môžeme hodnotiť veľmi pozitívne, pretože sa stala hnacím motorom k výskumu tešínok v zbierke múzea a motiváciou prezentovať zozbierané informácie v tejto publikácii.

2. Tešínsky puškár Jerzy Wałga. M. Bielez-Sznapka

Tešíňky

Tešíňka je všeobecne zaužívaný termín, ktorý má svoju historickú kontinuitu. Stretne sa s ním aj v zahraničnej odbornej literatúre, akurát v danej jazykovej mutácii. V poľštine je to *cieszynka*, v nemčine *Tschinke*, angličtina si jednoducho osvojila nemecké pomenovanie a v maďarčine je to najčastejšie *csinkapuska*. Termín je odvodený z názvu oblasti, v ktorej sa tieto zbrane vyrábali, a tou bolo Tešínske kniežatstvo s hlavným mestom Tešín, ktoré ležalo na hraniciach dnešného Česka a Poľska. Dôležité je spomenúť, že sa tieto zbrane často objavujú s prívlastkom „tešínske“ aj v súdobých inventároch a záznamoch. Vďaka tomu sa dá vystopovať ich výskyt alebo identifikovať ich prítomnosť v konkrétnej zbrojnici.

Upustiac od dogmatizmu, možno povedať, že tešíňky sú predchodkyne súčasných malokalibroviek. Ich charakteristický znak – malý kaliber – sa v prípade tešínok pohybuje zhruba medzi 7 – 10 mm, pričom hlaveň je spravidla drážkovaná. Tešíňky sú vybavené kolieskovou zámkou raného typu so súčiastkami umiestnenými prevažne na vonkajšej strane zámkovej dosky. Výnimočne sa môžeme stretnúť aj s exemplármi, ktoré majú zámkú kresadlovú. Tie sú však zastúpené iba v skromnom počte a vo väčšine prípadov boli na tento typ zámkú dodatočne transformované. Podľa poľského odborníka Jana Kruczeka tešínski puškári nechceli meniť tradičnú podobu mechanizmu, avšak s jeho modernizáciou sa stotožniť dokázali. Tento proces sa mohol začať už v polovici 17. storočia, keď sa s kresadlovou zámkou zoznámili.

Najvýraznejšou črtou tešíanky je štíhla a úzka pažba, doslova pažbička, s ostro zalomeným krkom a trojhranným hlaviskom pripomínajúcim kopýtko, ktorá je najčastejšie po celom povrchu zdobená inkrustáciou z kosti, perlete a neskôr aj mosadzných drôtov či plieškov. Často sa uvádza, že práve štíhlosť pažby bola dôvodom, prečo sa niektoré súčiastky zámkového mechanizmu nezmestili na vnútornú stranu zámkovej dosky a museli nutne zostať na strane vonkajšej. Faktom však je, že tvar tejto pažby sa objavil až koncom 16. storočia, keď sa mechanizmus kolieskovej zámky v danej podobe už dávno uplatňoval, dokonca ho možno považovať v tomto čase za archaizmus. Z toho vyplýva, že pažba sa dizajnom zrejme prispôsobila tvaru zámkovému mechanizmu a celkom prirodzene ho začala kopírovať.

3. Tešíňka od puškára Jerzyho Wałgu, 2024. P. Szczechla